

Corona en kinderrechten

Het leven van kinderen en jongeren zag er de afgelopen maanden door de coronacrisis helemaal anders uit. De maatregelen om de verspreiding van het virus in te perken, hadden en hebben een diepgaande impact op hun dagelijkse leven. Het fysieke en mentale welbevinden van kinderen en jongeren werd op de proef gesteld, en de verregaande maatregelen daagden hun fundamentele rechten sterk uit. Veel kinderen en jongeren ervoeren meer stress, werden meer geconfronteerd met geweld, hadden het moeilijker op school en misten broodnodige begeleiding en ondersteuning¹.

Ondanks de grote impact van de maatregelen op hun leven, kwam het perspectief van kinderen en jongeren onvoldoende aan bod binnen het gevoerde coronabeleid. Niet alleen werd (en wordt) hun stem onvoldoende vertegenwoordigd in het debat omtrent de bepaling en evaluatie van de maatregelen, ook was er een gebrek aan aandacht voor de gevolgen van de coronacrisis op de rechten van kinderen². Onder andere de online-enquête #jongerenovercorona³ door het Kinderrechtencommissariaat, het Kenniscentrum Kinderrechten en de Kinderrechtencoalitie, wees op de impact en gevolgen van de eerste lockdown op het welzijn van kinderen en jongeren.

Tijdens de eerste lockdown kwamen verschillende signalen en oproepen vanuit jeugd- en kinderrechtenorganisaties om het belang van kinderen en jongeren meer mee te nemen in het coronabeleid². Als antwoord op deze signalen werden verschillende inspanningen geleverd om meer rekening te houden met het perspectief van kinderen en jongeren. Denken we maar aan het heropstarten van de scholen, het feit dat buitenschoolse activiteiten voor min 12-jarigen terug mochten doorgaan, jeugdwelzijnswerk dat erkend werd als essentieel beroep. Tijdens de tweede lockdown stelden we vast dat de alarmsignalen van kinderen en jongeren, ouders, scholen, CLB's, jeugdwerk,... talrijk waren en perspectief voor kinderen en jongeren nagenoeg ontbrak. De gevolgen van de crisis zijn omvangrijk en blijven de rechten van het kind onder druk zetten.

Hierna volgt een analyse van de impact van de coronacrisis op kinderrechten in de eerste en tweede golf in 2020.

KINDERRECHTEN ONDER DRUK

Het belang van het kind als primaire overweging

We stellen vast dat, zeker in het begin van de coronacrisis, het belang van het kind onvoldoende centraal stond binnen het coronabeleid. Bij het opstellen en handhaven van de maatregelen werd weinig tot geen rekening gehouden met de gevolgen ervan op het fysieke en mentale welbevinden van kinderen en jongeren. Bijvoorbeeld het verbod op bezoek in de jeugdvoorzieningen tijdens de eerste weken van de lockdown⁴ of het kordaat sluiten van de scholen tijdens de eerste lockdown². Doorheen de eerste lockdown groeide het bewustzijn rond de grote impact van maatregelen als deze op het welbevinden van kinderen en jongeren. We zien dan ook een positieve evolutie waarbij in de tweede lockdown een groot aantal stemmen opgingen van ouders,

leerkrachten, experts en het beleid om de scholen maximaal open te houden⁵.

Ongeacht de context en de mate van urgentie van de te nemen beslissingen, blijft het echter cruciaal het **belang van het kind** van bij de aanvang van een crisissituatie in acht te nemen. Inspanningen om het belang van het kind maximaal te vrijwaren zijn onmisbaar⁶.

Aanbevelingen:

- **Zorg ervoor dat het belang van het kind steeds een prominente plaats krijgt binnen het debat omtrent maatregelen die (indirect) betrekking hebben op kinderen en jongeren.**

Recht op participatie en informatie

Het **recht op participatie** betekent dat alle kinderen en jongeren het recht hebben om vrij hun mening te uiten. Tegelijkertijd is het ook onontbeerlijk om naar de mening van deze kinderen te luisteren, en hun deelname aan alle zaken die hen aangaan binnen hun familie, school, (overheids)instellingen enz. te vergemakkelijken. Vanwege de grote impact van de crisis is het essentieel te luisteren naar hoe kinderen en jongeren de maatregelen ervaren, en wat voor hen anders kan of moet. De stem van kinderen en jongeren ontbrak echter nog te vaak bij de bepaling en evaluatie van de coronamaatregelen. Er werd te weinig rekening gehouden met de input van kinderen en jongeren bij het nemen van beslissingen die van invloed waren op hun dagelijkse leven².

In de jongerenenquête #jongerenovercorona gaf 18% van de kinderen aan niet te mogen meepraten over de regels thuis of in de voorziening waar ze wonen. Bij jongeren stijgt dit percentage tot 23%. Meer dan de helft van de jongeren die in een groepsvoorziening wonen (55%), heeft geen stem in de regels³. Daarnaast waren de maatregelen en versoepelingen, en bijhorende overheidscommunicatie, veelal op maat van volwassenen². In het bijzonder kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties werden hierdoor benadeeld. Voor hen vielen de genomen maatregelen immers nog zwaarder. Versoepelingen zoals bijvoorbeeld het heropenen van de dierentuinen in mei en december, hadden voor kinderen en jongeren die in armoede leven weinig meerwaarde omdat zij de kostprijs hiervan niet kunnen betalen⁷.

Ook het **recht op informatie** is belangrijk binnen dit debat. Kinderen en jongeren hebben recht op duidelijke en betrouwbare informatie over alle onderwerpen die voor hen belangrijk zijn. Uit de bevraging #jongerenovercorona bleek dat kinderen en jongeren echter vaak moeite hadden de maatregelen helemaal te begrijpen³. Er zijn nochtans verschillende waardevolle initiatieven op vlak van kind- en jongerenvriendelijke communicatie. Een aantal organisaties, zoals WAT WAT, Ketnet en Awel, hebben de richtlijnen in Vlaanderen maximaal vertaald naar kinderen en jongeren, maar het lijkt erop dat niet alle kinderen en jongeren hier voldoende hun weg naar vonden⁷. Hieruit kunnen we opmaken dat (overheids)informatie over corona en de invulling van de bijhorende maatregelen meer op maat van kinderen en jongeren dient vertaald te worden, en meer verspreid moet worden via kanalen specifiek voor kinderen en jongeren, zowel online als offline⁷.

Aanbevelingen:

- **Garandeer het recht op participatie. Neem het perspectief van kinderen en jongeren als uitgangspunt voor de ontwikkeling van maatregelen. Kinderen en jongeren hebben het recht om hun mening te geven over deze coronacrisis en hoe daarmee om te gaan. Luister naar hun ervaringen.**
- **Garandeer het recht op informatie. Focus op kindgerichte en directe informatie via adequate kanalen, zodat elke doelgroep maximaal bereikt wordt en zet maximaal in op toegankelijkheid van deze communicatie.**

Recht op fysieke en mentale gezondheid

Het recht op **fysieke en mentale gezondheid** is niet alleen onder druk komen te staan voor kinderen die ziek werden door corona, maar ook voor andere kinderen die behoefte hebben aan andere medische behandelingen die door de crisis zijn uitgesteld of (tijdelijk) weggevallen². Veel behandelingen werden immers afgelast omwille van (vrees voor) overbelasting van het zorgsysteem, waren niet meer mogelijk door de coronamaatregelen, of werden door overbezorgde ouders zelf afgezegd.

Laten we bovendien de impact van deze crisis op de geestelijke gezondheid niet onderschatten. De coronacrisis en de bijgaande maatregelen eisten een zware tol op het mentaal welbevinden van kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren verveelden zich, voelden zich eenzaam en hadden meer stress en angsten dan gewoonlijk. Ze verloren hun motivatie voor school, met leerachterstand en uitval tot gevolg. Ze misten hun vrienden, familie en hobby's³. Sociale contacten en ruimte om stoom af te laten zijn nochtans essentieel voor hun ontwikkeling en mentale welzijn.

Aanbevelingen:

- **We vragen om ook in crisistijden de continuïteit van (medische) ondersteuning voor kinderen en jongeren te garanderen.**
- **Hou bij het opstellen en evalueren van maatregelen en versoepelingen expliciet rekening met de invloed hiervan op de mentale gezondheid van kinderen en jongeren.**

Recht op bescherming tegen geweld en het waarborgen van de 'kindreflex'

De coronacrisis heeft geleid tot een toename van het aantal gevallen van geweld binnen het gezin, kindermisbruik, verwaarlozing, uitbuiting en online geweld².

Zo signaleerden hulpverleners een toename van het huiselijk geweld⁸. Op zeer korte termijn ontstonden immers meer risicofactoren die een rol speelden bij escalatie binnen gezinnen waar voordien al onrust heerste: stress, angst, financiële onzekerheid, het voortdurend samenleven, ongeschikte huisvesting,... Tegelijkertijd zijn factoren die deze onrust kunnen verlichten verdwenen of afgenomen, zoals sociale contacten, sociale controle, persoonlijke gezinsbegeleiding en vluchtplaatsen, zoals de school. Het openhouden van scholen en speelplaatsen waar kinderen en

jongeren uit een moeilijke thuissituatie kunnen ontsnappen, is daarom een zinvol hulpmiddel en biedt kinderen en jongeren mogelijkheden om steun en ademruimte te vinden⁹.

Ook Awel en 1712 kregen tijdens de lockdown opvallend meer meldingen van geweld¹⁰. Deze hulplijnen zijn een belangrijke factor in het bieden van ondersteuning en een luisterend oor aan kinderen en jongeren die het thuis moeilijk hebben, en door de coronamaatregelen geen ontsnappingsplek meer hebben. Met oog op het maximaal ondersteunen van deze kinderen en jongeren, is het verspreiden van informatie over noodhulplijnen als 1712 of 103, nupraatikerover.be, Awel en Tele-Welkom (in Wallonië), via toegankelijke informatieplatformen zoals radio, kinder- en jeugdtelevisie en sociale media, een belangrijk instrument. Het is daarnaast cruciaal dat deze diensten ook tijdens lockdownperiodes vlot toegankelijk blijven, met de nodige capaciteit om alle noodoproepen te beantwoorden.

Niet alleen noodhulplijnen, maar ook jeugdhulp, van thuisbegeleiding tot residentiële jeugdhulpdiensten, dienen beschikbaar en toegankelijk te blijven om kinderen en jongeren op te vangen en bij te staan wanneer het thuis moeilijk gaat.

Aanbevelingen:

- **Zoveel mogelijk verspreiden van informatie over noodhulplijnen op toegankelijke informatieplatformen voor kinderen en jongeren, zodat ze weten waar ze terecht kunnen voor een luisterend oor wanneer ze er nood aan hebben.**
- **Garandeer de beschikbaarheid en toegankelijkheid van jeugdhulp, ook in crisisperiodes.**

Recht op familie

Kinderen van ouders die in de gevangenis zitten en geen bezoekrecht hebben; moeilijke opvolging bij conflicterende voogdijsituaties; ongelijkwaardig ouderschapsverlof wanneer een kind thuis in quarantaine wordt geplaatst; wegvallen van het bezoek van kinderen in een jeugdvoorziening,... Ook het recht op familie werd en wordt door de coronamaatregelen onder druk gezet².

Aanbevelingen:

- **Hou bij het opstellen en evalueren van maatregelen en versoepelingen expliciet rekening met het recht op familie van kinderen en jongeren.**

Recht op onderwijs

Het recht op onderwijs stond, en staat nog steeds, onder druk in deze crisis². In de bevraging #jongerenovercorona tijdens de eerste lockdown gaven 71% van de kinderen en 45% van de jongeren aan school heel erg te missen³. De school speelt immers een zeer belangrijke rol in het leven van kinderen en jongeren. Ze leren er, zien er hun vrienden, sporten, spelen en ontspannen er en vinden er steun. Het sluiten van de scholen zorgde dan ook bij vele leerlingen voor stress,

eenzaamheid en leerachterstand. De helft van de jongeren gaf tijdens de eerste lockdown aan meer stress te hebben voor zijn schoolwerk³.

Vooraf van kinderen en jongeren in kwetsbare situaties eiste het sluiten van de scholen tijdens de eerste lockdown een bijzonder hoge tol. Niet alle kinderen en jongeren hebben immers een laptop en een internetverbinding, of een rustige plek in huis om de lessen te volgen. Zo gaven bijvoorbeeld 40% van de kinderen en de helft van de jongeren die in de bevraging #jongerenovercorona aangaven dat het thuis financieel moeilijker is door corona, aan geen rustige plek te hebben om schoolwerk te maken³.

De inspanningen die tijdens de tweede lockdown zijn gemaakt door het beleid, en vooral door directies en leerkrachten zelf, om de scholen maximaal open te houden kenmerken een positieve evolutie in het erkennen van het belang van de school in het leven van kinderen en jongeren.

Aanbevelingen:

- Een evaluatie van het afstandsonderwijs is met oog op toekomstige coronagolven en andere gezondheids crises essentieel. Hierbij is het belangrijk dat de ouders, en vooral de kinderen en jongeren zelf gehoord worden over hun ervaringen en ideeën.
- Bijzondere aandacht dient te gaan naar kwetsbare leerlingen (moeilijke thuissituatie, onderwijsnoden, buitengewoon onderwijs), voor wie het afstandsonderwijs een bijzonder hoge tol eist en soms gewoon onmogelijk is gebleken.
- Leerachterstand als gevolg van de maatregelen binnen het onderwijs, moet op een faire manier worden aangepakt en geëvalueerd.

Recht op sport, vrije tijd, spel, recreatie en deelname aan kunst en cultuur

Kinderen en jongeren waren en zijn nog steeds verstoken van bepaalde sociale, sportieve en recreatieve activiteiten. Niet alleen sociale contacten, sport en spel op school zelf, maar ook buitenschoolse activiteiten werden abrupt stopgezet. Zelfs als sommige activiteiten weer werden toegestaan, waren ze soms alleen mogelijk met zeer strenge hygiënische voorwaarden⁹. Waar het een goede zaak is dat buitenschoolse activiteiten voor min 12-jarigen tijdens de tweede lockdown in het najaar mochten blijven doorgaan, was voor kinderen en jongeren boven de 12 jaar het vrijetijdsaanbod zo goed als nihil. Deze jongeren misten op deze manier een broodnodige plek om stoom af te blazen en om hun gedachten te verzetten.

Aanbevelingen:

- Het vrijmaken van ruimte en mogelijkheden voor spel, culturele activiteiten, ontspanning en ontmoeting kan kinderen en jongeren de nodige ademruimte bieden en hun mentale en fysieke welbevinden beschermen.

De coronacrisis heeft duidelijk een onmiskenbare impact op het leven en de rechten van kinderen en jongeren. In het bijzonder voor kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie, zonder financieel en/of sociaal vangnet, zijn deze gevolgen groot¹¹. Kinderen en jongeren die in armoede opgroeien moesten door de coronamaatregelen soms binnenblijven in ongeschikte huizen. Ze moesten lessen digitaal meevolgen, maar niet iedereen kan zich een computer en een internetaansluiting veroorloven. Wanneer gezinnen wel een computer en internettoegang hadden, moest de computer vaak gedeeld worden met broers en zussen en telewerkende ouders. Hierdoor hadden deze kinderen en jongeren het moeilijk om de digitale lessen goed te volgen, met achterstand of zelfs uitval tot gevolg. Ook het contact houden met hun vrienden was voor hen moeilijker hierdoor.

Om een antwoord te bieden op deze problematiek werden verschillende initiatieven opgezet. De Vlaamse regering riep bijvoorbeeld bedrijven op om gebruikte laptops te doneren¹², de coronadenktank 'Elke Leerling Online' en verschillende lokale besturen zetten inzamelacties op¹³. Internetproviders deelden toegangscodes voor kinderen en jongeren zonder internettoegang op aanvraag aan scholen, jeugdhulp of OCMW's¹³. Initiatieven als deze zijn uiteraard helpend en ondersteunend.

Ook kinderen en jongeren die intensieve zorg nodig hebben, hebben samen met hun gezin de volle kracht van deze crisis ervaren. Zo stonden ouders van kinderen met een beperking die verblijven in een voorziening voor soms onmogelijke keuzes aan het begin van lockdownperiodes¹⁴. Kozen ze ervoor om hun kind thuis op te vangen of bleef het in de voorziening zonder dat ze op bezoek konden gaan? Deze keuzes moesten snel en zonder voldoende zicht op de consequenties ervan genomen worden. Ouders die hun kind thuis opvingen, konden op weinig tot geen ondersteuning rekenen als gevolg van de strenge richtlijnen inzake mobiel en ambulante werken. Ouders die ervoor kozen hun kind gedurende de lockdown in de zorgvoorziening te laten verblijven, mochten hun kind maandenlang niet bezoeken¹⁵. Het spreekt voor zich dat de impact van de coronamaatregelen op zowel het fysieke als mentale welzijn van deze kinderen en hun ouders zeer groot is. Deze (plotse) veranderingen leiden tot een verlies van referentiepunten, het wegvallen van contact met familie of andere steunpersonen, gedragsproblemen en toename van angsten¹⁶. Stilaan evolueerden de harde maatregelen naar enigszins meer flexibele richtlijnen¹⁶. Dit is een positieve evolutie, maar desondanks blijft de impact van de maatregelen groot¹⁵.

We vragen dat er binnen het coronabeleid en bij eventuele versoepelingen prioriteit wordt gegeven en maximale aandacht wordt besteed aan kinderen en jongeren in kwetsbare situaties (kinderen die in armoede leven, migranten- en vluchtelingenkinderen, kinderen in aanraking met justitie, kinderen die intensieve zorg nodig hebben etc.), aan alle kinderen en jongeren met bijzondere (leer)behoefte en zij die zich in een moeilijke thuissituatie bevinden. Voor kinderen en jongeren in een moeilijke thuissituatie is naast materiële ondersteuning immers ook intensieve begeleiding op maat nodig. Kleine kinderen of kinderen en jongeren die met veel mensen samenleven, hebben het vaker moeilijk met het zelfstandig volgen van lessen of maken van huiswerk. Deze kinderen en jongeren hebben nood aan een omgeving waar ze in rust kunnen werken en ondersteuning kunnen vinden, zowel op vlak van leerbegeleiding, als psychische ondersteuning wanneer ze het moeilijk hebben³.

Aanbevelingen:

- **We vragen maximale aandacht voor kinderen en jongeren in kwetsbare situaties en de impact van de maatregelen op hun welbevinden.**

CONCLUSIE

De evaluatie van het coronabeleid tijdens de eerste en tweede golf toont aan dat, ondanks verschillende waardevolle inspanningen, de stem van kinderen en jongeren onvoldoende vertegenwoordigd werd in de bepaling en evaluatie van de maatregelen. Ongeacht de context en urgentie van de te nemen beslissingen, blijft het echter cruciaal dat het **belang van het kind** steeds een prominente plaats krijgt binnen het debat omtrent maatregelen die (indirect) betrekking hebben op kinderen en jongeren.

De coronacrisis eist een zware tol van het fysieke en mentale welbevinden van kinderen en jongeren en zet hun rechten onder druk. Onder meer het recht op participatie, informatie, gezondheid, bescherming tegen geweld, familie en onderwijs werd sterk uitgedaagd. De Kinderrechtencoalitie blijft daarom aandacht vragen voor het perspectief van kinderen en jongeren binnen het coronabeleid. De grote impact van de coronamaatregelen op kinderen en jongeren vereist dat zij **een stem krijgen binnen dit debat**, en dat **hun perspectief als uitgangspunt** wordt genomen bij het uitvaardigen van maatregelen.

In het bijzonder voor kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties, die geen of weinig sociaal en/of financieel vangnet hebben, valt de coronacrisis zwaar. We vragen daarom dat er binnen het coronabeleid en bij eventuele versoepelingen prioriteit wordt gegeven en maximale aandacht wordt besteed aan kinderen en jongeren in kwetsbare situaties.

Met als doel de impact van de coronacrisis op de rechten van kinderen en jongeren verder in kaart te brengen, blijft de Kinderrechtencoalitie deze situatie opvolgen. We hopen hierbij te kunnen vaststellen dat het coronabeleid het perspectief van kinderen en jongeren in toenemende mate in acht neemt, en dat de positieve trend in de sector en het beleid op vlak van initiatieven voor kinderen en jongeren, zich verder voortzet.

- **Heb voldoende oog voor de gevolgen van de coronamaatregelen op kinderen en jongeren, en erken de grote impact ervan op hun fysiek en mentaal welzijn.**
- **Geef kinderen en jongeren een prominente stem in het coronabeleid, en neem hun perspectief als uitgangspunt bij het uitvaardigen van maatregelen.**
- **Hou maximaal rekening met kinderen en jongeren die in een kwetsbare situatie opgroeien en geen of weinig sociaal en/of financieel vangnet hebben.**
- **Maak de informatie en communicatie over corona en de coronamaatregelen op maat van kinderen en jongeren.**

- ¹ Kinderrechtencommissariaat, Kenniscentrum Kinderrechten, & Kinderrechtencoalitie Vlaanderen. (2020, mei). *Advies: Kindperspectief in de coronacrisis*. https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/advies_2019_2020_12_jongeren_over_corona_def.pdf
- ² Kinderrechtencommissariaat. (2020). *Laat kinderrechten nooit meer in lockdown gaan*. https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/jaarverslag_kinderrechtencommissariaat_2019-2020_interactief_def.pdf
- ³ Kinderrechtencommissariaat, Kenniscentrum Kinderrechten, & Kinderrechtencoalitie Vlaanderen. (2020). *Kinderrechtenperspectief in de coronacrisis #jongerenovercorona*. https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/20200525_rapport_jongeren_over_corona.pdf
- ⁴ Commissie ad hoc voor de Evaluatie en Verdere Uitvoering van het Vlaamse Coronabeleid. (2020, oktober). *Hoorzitting over de evaluatie en verdere uitvoering van het Vlaamse coronabeleid in het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin: jeugdhulp en kinderopvang*. <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1421510>
- ⁵ De Standaard. (2020, 14 november). *Panel doet aanbeveling: 'Hou de scholen open'*. https://www.standaard.be/cnt/dmf20201114_93252452
- ⁶ Verdrag inzake de Rechten van het Kind aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989. (1989). <https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2018/10/ivrk.pdf>
- ⁷ Kinderrechtencoalitie Vlaanderen & Netwerk Kind- en Jeugdvriendelijke Steden en Gemeenten. (2020, 16 december). *"Kinderrechten in crisistijden: niets is onmogelijk" [Digitaal Open Forum]*. <https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2021/01/Verslag-Open-Forum-16-12-2020.pdf>
- ⁸ Apache. (2020, 13 augustus). *Forse toename meldingen huiselijk geweld tijdens coronacrisis*. <https://www.apache.be/2020/08/13/forse-toename-meldingen-huiselijk-geweld-tijdens-coronacrisis>
- ⁹ Kinderrechtencommissariaat. (2020) *Standpunt: Recht op spel en vrije tijd onder druk in steden en gemeenten door corona*. https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/standpunt_2020_2021_04_recht_op_spel_en_vrije_tijd_onder_druk_door_corona.pdf
- ¹⁰ VRT nws. (2020, 7 april). *Hulplijnen krijgen meer oproepen over familiaal geweld: "Blijf niet in uw kot als u in onveilige thuissituatie zit"*. <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/04/07/1712-oproepen/>

¹¹ Uit De Marge (2020). *De impact van de COVID-19-maatregelen op kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties.*
<https://www.uitdemarge.be/wp-content/uploads/2020/05/DOSSIER-De-impact-van-COVID-19-op-kinderen-en-jongeren-in-kwetsbare-situaties-3.pdf>

¹² HLN. (2020, 25 maart). *Tienduizend laptops gezocht voor kwetsbare leerlingen.* HLN.be.
<https://www.hln.be/binnenland/tienduizend-laptops-gezocht-voor-kwetsbare-leerlingen~a08ab408/>

¹³ <https://elke-leerling-online.coronadenktank.be/>

¹⁴ VRT nws. (2020a, maart 12). *Coronavirus stelt ouders van kinderen met beperking voor moeilijke keuze.* vrtnews.be.
<https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2020/03/12/ouders-van-kinderen-met-beperking-staan-voor-hartverscheurende-k/>

¹⁵ Arnoudt, R. (2020, 14 september). *Gehandicaptenzorg in coronatijden: “Heel veel regels waren niet aangepast aan onze fragiele kinderen”.* vrtnews.be.
<https://www.vrt.be/vrtnews/nl/2020/09/14/gehandicaptenzorg-in-coronatiiden-heel-veel-regels-waren-niet/>

¹⁶ Bogaerts, N. (2020, 16 oktober). *‘Een lockdown staat haaks op het DNA van hulpverlening’.* Sociaal.Net. <https://sociaal.net/achtergrond/lockdown-staat-haaks-op-dna-van-hulpverlening/>